

Finns öselskallra på Gotland?

Torbjörn Lindell har tittat på öselskallran på Ösel och misstänker att den också finns på Gotland.

TORBJÖRN LINDELL

Öselskallra *Rhinanthus rumelicus* Vel. ssp. *osiliensis* Ronn. et Saars. eller *Rhinanthus osiliensis* (Ronn. et Saars.) Vassilcz. är ett omdiskuterat taxon vilket anses vara endemiskt för Ösel (Saaremaa). Denna skallra beskrevs således först som en underart av *R. rumelicus* (Ronniger 1934) men upphöjdes senare till art (Schischkin & Bobrov 1955). I den estniska floran (Eichwald m.fl. 1969) står den kvar som art medan man i Flora Europaea (Tutin m.fl. 1980) finner följande: "scarcely distinguishable from 14 [= *R. rumelicus*], though the latter [= *R. osiliensis*, här stavat "oesilensis"] is said to have narrower leaves". Här erkänns

således inte öselskallran som ett tydligt eget taxon. Den förekommer uteslutande i källkärr dominerade av axag *Schoenus ferrugineus* och är senblommande. Plantorna är få- och kortgreniga med en viss variation; ej sällan sitter det till exempel ett välutvecklat grenpar ungefär mitt på stjälken. För Ösel har den blivit något av en "nationalblomma" och öselskallran förekommer till exempel avbildad i turistbroschyrer.

Sommaren 1986 genomförde jag för länsstyrelsens räkning en botanisk inventering av ett källmyrkomplex i Gerum på mellersta Gotland. Jag blev då uppmärksam på en fågrenig och senblommande skallra vilken därmed avvek från vad jag tidigare hade sett hos höskallra *R. serotinus*. Denna art är emellertid mycket variabel och det fanns inga karaktärer i tillgänglig litteratur som hindrade en bestämning till just höskallra, varför jag förde in fyndet i artlistan under detta namn (Lindell 1987).

Till vänster öselskallra i Viidumäe på Ösel (19 juli 2005). Till höger en gotländsk skallra som uppvisar mycket stora likheter med öselskallran (Gerum, 13 augusti 2005). Foto: Torbjörn Lindell. *Rhinanthus osiliensis* on Saaremaa (left) and a similar specimen from Gotland (right).

En tid senare, i samband med studier av den estniska floran, hade jag anledning att låna pressat material av öselskallra. När jag betraktade materialet slogs jag genast av likheten med vad jag tidigare hade funnit på Gotland. Vid en detaljerad jämförelse med pressat material från Gotland kunde jag bara hitta en tydlig avvikelse: fodret på materialet från Ösel var mer hårigt än på de gotländska plantorna. Jag hade emellertid då endast fyra estniska plantor att tillgå. På materialet från Ösel, insamlat av B. Saarsoo, fanns dessutom följearterna noterade och det framgick att de flesta var gemensamma; uppenbarligen växte även öselskallran i samma typ av källkärrvegetation dominerad av axag som den gotländska *Rhinanthus*-formen.

Det har senare visat sig att jag ingalunda var först med min iakttagelse. Professor Bengt Petterssons (1915–2002) fältanteckningar har efter hans död ställts till Gotlands Botaniska Förenings förfogande och där framgår att Pettersson redan den 13 september 1950 fann skallran på just den lokal som jag hade inventerat och då gjort noteringar om den stora likheten med öselskallran. Samma dag fann han den dessutom i ett annat närbeläget källkärr på Lojsta hed. Pettersson tog belägg på bägge lokalerna men publicerade aldrig något om sina iakttagelser. I samband med de senaste årens intensiva inventeringsarbete på Gotland har den gotländska källmyrformen noterats på flera nya lokaler.

Sommaren 2005 besökte jag Ösel tillsammans med några andra botaniskt intresserade och fick då äntligen se öselskallran i sin naturliga miljö, källkärren inom naturreservatet Viidumäe som vi besökte den 19 juli. Trots det för öselskallran tidiga datumet hade vi tur och hittade ett exemplar som just börjat blomma. Som väntat uppträdde öselskallran på samma sätt som den gotländska formen och känslan av att ha hittat något som helt överensstämde med vad jag tidigare hade funnit på Gotland infann sig genast. Vår förnämliga guide Mari Reitalu upplyste oss om att hårigheten är en karaktär som varierar hos öselskallran. Det fanns gott om ännu ej utslagna exemplar och ett hastigt studium

förstärkte intrycket av att formerna på Ösel och Gotland var i det närmaste identiska.

För att bringa klarhet i sambandet mellan de bägge öarnas *Rhinanthus*-former skulle det vara ytterst värdefullt med en analys av den genetiska variationen med molekylärbiologiska metoder.

Citerad litteratur

- Eichwald, K. m.fl. 1969. Eesti NSV Floora vol. IV. – Tallinn.
- Lindell, T. 1987. Källmyrkomplex i Gerum. Botanisk inventering. – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Ronniger, K. 1934. Auffindung einer neuen Rasse des *Rhinanthus rumelicus* Vel. auf der Insel Ösel (Estland). – Feddes Repert. 35: 97–99.
- Schischkin, B. K. & Bobrov, E. G. (red.) 1955. Flora SSSR. Vol. 22. – Nauka, Moskva.
- Tutin, T. G., Heywood, V. H., Burges, N. A. m.fl. (red.) 1980. Flora Europaea. Vol. 5. – Cambridge Univ. Press, Cambridge.

ABSTRACT

Lindell, T. 2006. Finns öselskallra på Gotland? [Is *Rhinanthus osiliensis* present on Gotland?] – Svensk Bot. Tidskr. 100: 261–262. Uppsala. ISSN 0039-646X.

Specimens of a taxon very similar to *Rhinanthus osiliensis* (Ronn. et Saars.) Vassilcz. have been found on Gotland. *Rhinanthus osiliensis* has previously been considered to be endemic to the Baltic island of Saaremaa, Estonia. Their flowering time is identical as well as their habitat requirements. All specimens, both on Saaremaa and on Gotland, have been found in calcareous fens with *Schoenus ferrugineus* as the dominating species.

Torbjörn Lindell är biologilektor vid Växjö Katedralskola. Han har bl.a. forskat på släktet *Pulsatilla* och inventerat mycket på Gotland. Torbjörn har ett stort botaniskt bibliotek med bl.a. en välkänd Linné-del.

Adress: Luzernvägen 9, 352 51 Växjö
E-post: torbjorn.lindell@katedral.vaxjo.se